

Відомості про авторів

Жиленко Микола Володимирович – Україна, Київ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: +38-067-456-18-23, E-mail: colonel55@ukr.net.

Жиленко Николай Владимирович – Украина, Киев, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: +38-067-456-18-23, E-mail: colonel55@ukr.net.

Zhilenko Nikolay – Ukraine, Kyiv, Associate Professor, PhD, Associate Professor of Pedagogy Department at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact Information: +38-067-456-18-23, E-mail: colonel55@ukr.net.

Свінціцька Марія Іванівна – Україна, місто Київ, магістрант кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Контактна інформація: +38-096-93-16-189, E-mail: kvitka117@gmail.com.

Свинцицкая Мария Ивановна – Украина, город Киев, магістрант кафедри педагогіки Киевского национального университета имени Тараса Шевченко.

Контактная информация: +38-096-93-16-189, E-mail: kvitka117@gmail.com.

Svintsitskyi Maria – Ukraine, Kyiv, undergraduate student Master Department of Pedagogy, at Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Contact Information: +38-096-93-16-189, E-mail: kvitka117@gmail.com.

УДК 37.013.42-053.6:379.8

Т. Ковальчук, канд. пед. наук, доц.,
Д. Короткова, магістр гуманітарно-педагогічного факультету
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА У СФЕРІ ДОЗВІЛЛЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Висвітлено теоретичні аспекти організації соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників. Досліджено проблему залучення старшокласників до змістовного пізнавального дозвілля та чинники, що впливають на проведення дозвілля у школі. Розроблено методичні рекомендації для соціального педагога з організації змістовного дозвілля старшокласників. Отримано результати дослідно-експериментальної роботи проведення вільного часу дітей старшого шкільного віку київських загальноосвітніх навчальних закладів. Визначено чинники, що впливають на масовість і змістовність проведення дозвілля у школі.

Ключові слова: дозвілля, дозвіллева діяльність, сфера дозвілля, соціально-педагогічна робота, старшокласники, загальноосвітній навчальний заклад.

ВСТУП. Актуальність теми зумовлена зростанням соціальної напруженості у суспільстві, поширенням алкоголізму, наркоманії, лудоманії, тютюнокуріння, проституції, злочинності та суїциду, загостренням кризових явищ у духовному житті сім'ї, зростанням чисельності дітей-сиріт, дітей із відхиленнями у фізичному і психічному розвитку та поведінці, а також тих, які зазнали насилля, бездомних дітей, хворих на СНІД і зі слабким здоров'ям. Гострота цих проблем робить актуальними пошуки шляхів їх вирішення, зокрема, засобами професійної соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля дітей і молоді.

Організація освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями старшого шкільного віку є важливим механізмом соціально-педагогічної роботи, оскільки вона сприяє залученню молодших підлітків до змістовного та пізнавального дозвілля, запобігає прояву соціальних негативів і найповніше відповідає соціальним запитам і потребам дітей, забезпечує привабливість і водночас пізнавальний характер форм соціально-педагогічної роботи; дозволяє презентувати таланти та здібності старшокласників.

Метою статті є теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність організації культурно-дозвіллевої діяльності старшокласників. Дослідницькими завданнями виступають аналіз психолого-педагогічної літератури у сфері дозвілля; розгляд соціально-педагогічної сутності та структури дозвілля дітей старшого шкільного віку; визначення форм, методів і технологій роботи соціального педагога у сфері дозвілля старшокласників; розробка методичних рекомендацій із питань соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля дітей старшого шкільного віку. Об'єктом дослідження є соціально-педагогічна робота у сфері до-

звілля старшокласників, предметом дослідження – зміст, форми й методи цієї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує необхідність удосконалення змісту, організаційних форм і методів виховання, особливо в галузі соціально-педагогічного забезпечення діяльності у сфері дозвілля дітей і молоді. Ці вимоги декларуються у Законах України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", "Про охорону дитинства", "Про вищу освіту", Державній національній програмі "Освіта" ("Україна XXI століття", 1993), Національній доктрині розвитку освіти, Програмі розвитку виховання в системі освіти України на 2003–2012 роки, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр., в інших нормативно-правових документах в освітній сфері суспільства.

Історію соціальної роботи, її взаємозв'язки з соціальною політикою, допрофесійною, професійною підготовкою та діяльністю фахівців соціальної сфери висвітлювали вітчизняні й зарубіжні вчені у своїх наукових працях. Основою зарубіжного досвіду підготовки фахівців для соціальної сфери є соціально-педагогічні та психологічні концепції, засади менеджменту соціальної роботи [2]. У свій час просвітителі Києво-Могилянської академії переклали зарубіжні видання, які є цінними для розуміння специфіки соціальної роботи у країнах Західної Європи.

Досвід соціально-педагогічної роботи та підготовки фахівців для соціальної сфери, накопичений у різних країнах світу представляє інтерес для України бо про-

фесійна підготовка фахівців для цієї сфери в Україні, розпочалася лише у 90-х рр. минулого століття.

Питання організації соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля розкриваються в різних теоретико-методичних аспектах: функції та принципи дозвілєвої діяльності розглядаються у працях Л. Ази, В. Воловика, В. Перебенесюка, І. Петрової, А. Рижанової й інших; сутність і специфіку учнівського дозвілля відображено в дослідженнях І. Бойчева, О. Дибби, В. Пічі й ін. Виховний вплив дозвілля на процес формування особистості здійснювали як вітчизняні (В. Бойчелюк, І. Корсун, С. Пішун, Н. Путіловська, О. Семенов, Н. Цимбалюк та інші), так і зарубіжні науковці (К. Вілей, Р. Ларсон, Г. Лівазовік, М. Отнюкова, Г. Русанова, Р. Стеббінс, Л. Х'елл, Хезер й ін.) [3; 4; 5].

Теоретичні засади соціології вільного часу розробляли Г. Зборовський, В. Піча, Н. Цимбалюк. У цих працях закладено основи вивчення вільного часу як простору для реалізації специфічних соціальних процесів, у тому числі і дозвілєвих [2, с. 23]. Варто додати, що соціологічні дослідження Г. Буданової, Б. Мосальова, В. Пічі, Г. Орлова й інших визначають межі вільного часу, розкривають його функції та змістові елементи.

Теоретико-методичні аспекти підготовки соціальних педагогів до майбутньої професійної діяльності висвітлені у працях вітчизняних дослідників Р. Вайноли, О. Безпалько, А. Капської, О. Карпенко, Л. Міщик, Н. Олексюк, Ж. Петрочко, В. Поліщук, С. Савченко, С. Харченка й ін.

Окремі аспекти підготовки соціальних педагогів до організації роботи у сфері дозвілля молоді висвітлено в дисертаційних дослідженнях. Підготовку соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді розкрито в дисертаційному дослідженні С. Пащенко; соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності – у Т. Лесіної; організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками – у О. Чернишенко; формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації роботи у сфері дозвілля – у Т. Ковальчук.

На основі аналізу наукової літератури, наукового пошуку визначено, що в Україні спостерігається тенденція впровадження культурно-дозвілєвої діяльності дітей і молоді в різні сфери життєдіяльності соціуму: дошкільні, загальноосвітні навчальні заклади, позашкільні навчальні заклади, центри соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, культурно-дозвілєві комплекси, дитячо-юнацькі й молодіжні громадські об'єднання, центри психолого-педагогічної підтримки, реабілітації та корекції поведінки, де соціальні педагоги мають широке поле діяльності [2].

Методологія дослідження. Найпоширенішим способом збирання соціологічної інформації є соціологічне опитування. Соціологічне опитування було здійснене для дослідження цієї теми (і аналіз його результатів відіграв важливу роль і значно допоміг у з'ясуванні інтересів старшокласників у сфері дозвілля та проблем дозвілля студентів, і в пошуку шляхів вирішення цих проблем і допомоги молоді в організації їхнього дозвілля). Соціологічне дослідження – це певна система теоретичних та емпіричних процедур, що дозволяють отримати достовірні знання про той чи інший процес або явище суспільного життя.

Загальновідомо, що метод опитування використовується в ряді випадків: коли проблема, що вивчається, недостатньо забезпечена документальними джерелами інформації або коли такі джерела взагалі відсутні; у випадку дослідження предмета або окремих його характеристик, недоступних для спостереження; коли пред-

метом дослідження є елементи загальної чи індивідуальної свідомості: потреби, інтереси, мотивації, настрої, цінності, переконання людей (цей випадок характерний для нашого дослідження); як контрольний метод для розширення можливостей описання й аналізу характеристик, що вивчаються та для перевірки даних, що отримуються іншими методами.

Метод опитування передбачає отримання соціологічної інформації в ситуації соціально-психологічного спілкування. Це накладає відбиток на зміст і якість отриманих даних.

У соціології вироблено значну кількість методичних вимог і процедур для того, щоб подолати суб'єктивізм, підвищити надійність та ефективність цієї форми збирання соціологічної інформації.

Методами культурно-дозвілєвої діяльності прийнято називати прийоми, способи дій із використання засобів впливу на аудиторію. "Метод (грец. – шлях дослідження чи пізнання) – спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта" [1, с. 205]. На думку П. Лузана, методи навчання – це способи упорядкованої викладацької роботи й організації навчально-пізнавальної діяльності студентів щодо вирішення навчально-виховних завдань. Отже, метод – це спосіб, прийом, шлях вирішення будь-якого завдання, за допомогою чого педагог зможе досягти мети.

Методологія – це галузь знань, яка досліджує вчення про методи навчання. Методологія – досить широке поняття і воно може бути визначене як: сукупність прийомів дослідження, що застосовуються у якійсь науці; учення про методи пізнання та перетворення дійсності. Розрізняють часткову, загальну та філософську методологію. "Загальна методологія – сукупність більш загальних методів (наприклад, методи педагогіки є одночасно її методами й загальною методологією для часткових дидактик, школознавства)". Система діалектичних методів, які є найзагальнішими й діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись і через загальнонаукову і через часткову методологію [1, с. 207].

Цілі та сфери дії методології дуже різноманітні. Розпочинають дослідження з усвідомлення проблемної ситуації як наявності певної суперечності. Першим серйозним кроком у вирішенні такої проблемної ситуації є знаходження точної постановки завдань дослідження й пошук співвідношення цього завдання з вихідною проблемою. Лише після цього дослідження вступає на етап точних наук. І хоча подальші етапи роботи залежать від успіху першого кроку, він тим не менш часто сприймається як щось другорядне. Завдання методології – приділяти пильну увагу деталізації завдань і предмета дослідження. Першочергове вирішення потребує уточнення методологічних позицій при моделюванні професійної діяльності фахівця із соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників, оскільки нині немає єдиного підходу до методології створення цієї моделі професіонала із соціальної педагогіки.

Нехтування в науковій роботі методологічною стороною справи загрожує неточністю, приблизністю самої постановки наукового завдання та його підміною іншим, яке не завжди належить до проблеми дослідження. Знання та вміння застосування методів дозволить істотно підвищити результативність пізнавальної і практичної діяльності, до мінімуму звести огріхи й недогляди на шляху здобуття необхідних знань про соціально-педагогічну роботу у сфері дозвілля старшокласників і її організаторів – соціальних педагогів.

Новизна, комплексність, складність і багатогранність професійної підготовки майбутніх фахівців – со-

ціальних педагогів до організації соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників вимагає розробки відповідної методики дослідження. Оскільки, методика – це сукупність методів, прийомів, випробуваних і вивчених для виконання певної роботи, то методика проведення дослідження визначається необхідністю розробки системи соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля.

Із метою вирішення актуальної проблеми розроблено програму дослідження, основою якої є системний підхід з урахуванням сучасних досягнень методологічної науки й результатів попередніх досліджень у галузі психолого-педагогічних наук, що лежать у контексті теми дослідження. Для нашого дослідження важливими є результати навчання соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, які працюватимуть у сфері дозвілля старшокласників, їх значущі особистісні якості, властивості й характеристики, а також використання вільного часу та проведення змістовного дозвілля старшокласниками в загальноосвітніх навчальних закладах, їх здібності, захоплення й уподобання, рівень вихованості й культури тощо.

Результати. На основі аналізу наукової літератури, доведено, що в Україні спостерігається тенденція впровадження культурно-дозвілєвої діяльності дітей і молоді у різні сфери життєдіяльності соціуму, де майбутні соціальні педагоги мають широке поле діяльності. Загальноосвітні навчальні заклади – це установи, де відбувається

найбільш потужний виховний вплив соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників.

У ході проведення дослідження було опитано 100 осіб – учнів 10–11 класів столичних шкіл. Обрано саме учнів випускних класів, перед якими постає питання вступу до вищого навчального закладу та вибору професії.

Розроблена для цього дослідження анкета (як і більшість стандартних анкет) має певну структуру, пов'язану з основними фазами опитування: адаптацією (формуванням загальної позитивної установки до опитування), досягненням цілі опитування (збором необхідної інформації), завершенням опитування (зняттям напруги). Ця анкета для респондентів складалась за принципами їхньої логічності та послідовності, можливості отримання найбільшої кількості інформації й максимальної вичерпності варіантів відповідей.

Учні старших класів відповідали на різні запитання стосовно проведення вільного часу у школі, різних інтересів, захоплень, уподобань і змісту шкільного дозвілля; тематики, що зацікавила б молодь; форм проведення дозвілля, створення умов для ефективного проведення вільного часу, зв'язку змісту проведеного дозвілля з професійним самовизначенням тощо.

Результати дослідження були неочікуваними. Лише 12 % старшокласників проводять після уроків свій вільний час у школі (рис. 1). Учні цікавлять лише пізнавальне змістовне дозвілля, що розвиватиме їхні здібності.

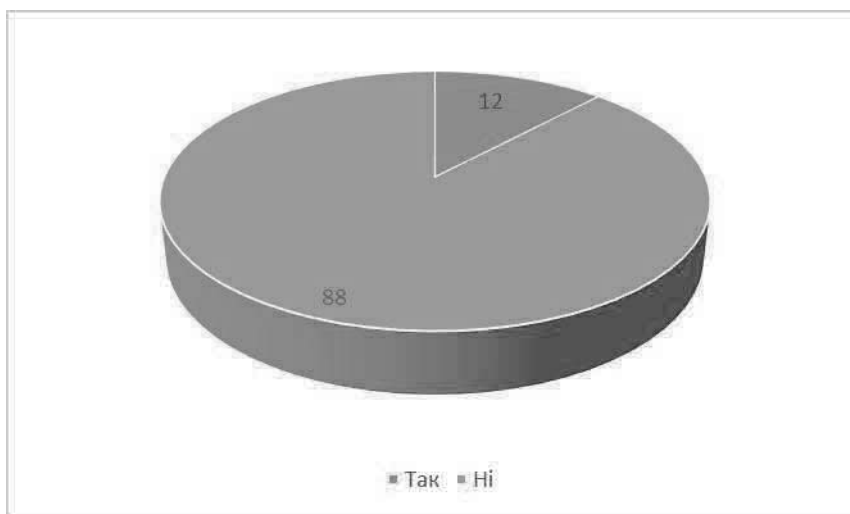

Рис. 1. Результати дослідження проведення вільного часу у школі

Аналіз відповідей респондентів доводить, що старшокласникам нецікаво проводити вільний час у межах школи. Це зумовлено кількома факторами, серед яких, як основні, можемо визначити відсутність умов і цікавих заходів у загальноосвітніх навчальних закладах, низька увага до дозвілля старшокласників у школах, неправильний підхід до організації дозвілля школярів, який робить його несучасним і нецікавим молоді. Справжню цінність вільний час набуває лише тоді, коли використовується для всебічного розвитку особистості. У віль-

ний час людина здатна розкрити себе, піднятися до вищого рівня прояву своїх здібностей, повніше задовольнити свої постійно зростаючі потреби.

Стосовно перспектив створення хороших умов проведення дозвілля й організації цікавих заходів у ЗНЗ, то 55 % респондентів відповіли ствердно про зміну місця його проведення. Отже, актуальність створення соціально-педагогічних умов для організації цікавого дозвілля старшокласників у загальноосвітніх навчальних закладах незаперечна (рис. 2).

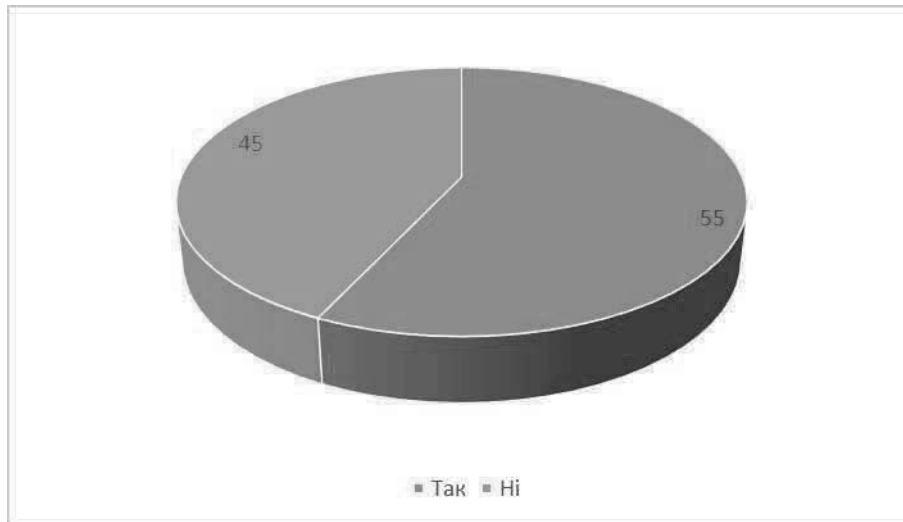

Рис. 2. Перспективи проведення дозвілля старшокласників у школі

Сфера уподобань старшокласників різноманітна. Їх цікавлять: культура, література, мистецтво (41 %), спорт (39 %), психологія (54 %), громадська діяльність (49 %), політика, гумор (71 %). Сучасними й цікавими формами проведення дозвілля учні старшого шкільного віку вважають культурні та розважальні заходи (57 %), тренінги й активні форми відпочинку (58 %). Ще більше зацікавлення у старшокласників викликали екскурсії (64 %) респондентів, спортивні змагання – 37 %, зустрічі з цікавими людьми – 42 %. Це свідчить про те, що старшокласників, у першу чергу, захоплюють активні форми організації дозвілля, які мають у собі пізнавальну й розвивальну складову. Фізична активність, раціональне харчування

дітей і молоді як вважає О. Балакірева й інші [6] – запорука творчості, бажання займатися громадською діяльністю, пізнавати мистецтво, захоплюватися літературою тощо. Формування здорового способу життя в загальноосвітніх навчальних закладах – основа здоров'я та профілактики адиктивної поведінки старшокласників.

Як бачимо на рис. 3, лише 41 % учнів старшого шкільного віку визначились із майбутньою професією. Достатньо велика частка (59 %) не визначилася з майбутнім вибором. На думку старшокласників, у професійному самовизначенні могли б допомогти зустрічі з представниками різних професій, лекції, тренінги, психологічне тестування тощо.

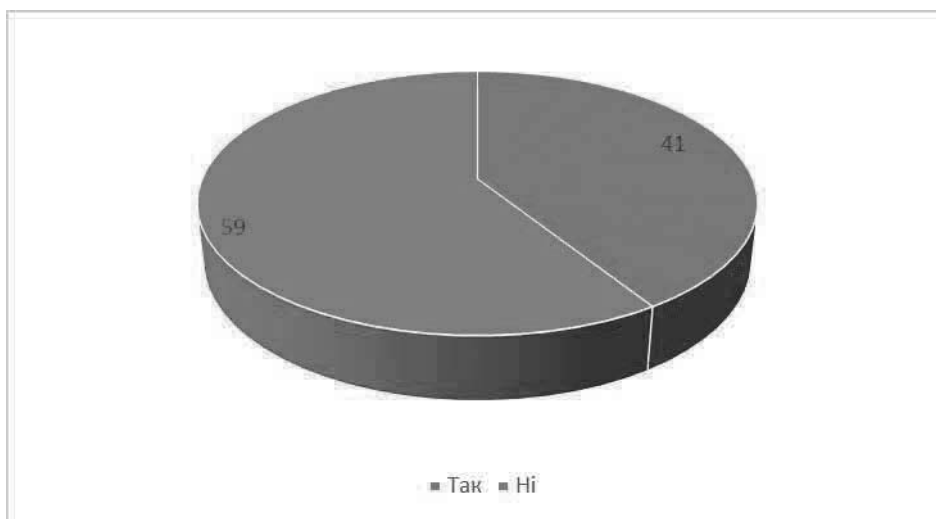

Рис. 3. Визначення старшокласників із майбутньою професією

Як бачимо, соціальному педагогові необхідно більше увагу звернути на цей напрям роботи, оскільки профорієнтація для старшокласників має дуже важливе значення. На жаль, 56 % респондентів не вірять, що школа може допомогти із професійним самовизначенням.

Як бачимо з рис. 4, зазвичай, старшокласники проводять вільний час із друзями (31 %), в Інтернеті (переважно – соціальні мережі і перегляд фільмів – 24 %), значно менше – займаються спортом чи відвідують додаткові курси (по 15 %). Це свідчить про те, що для більшості старшокласників дозвілля не є організованим процесом.

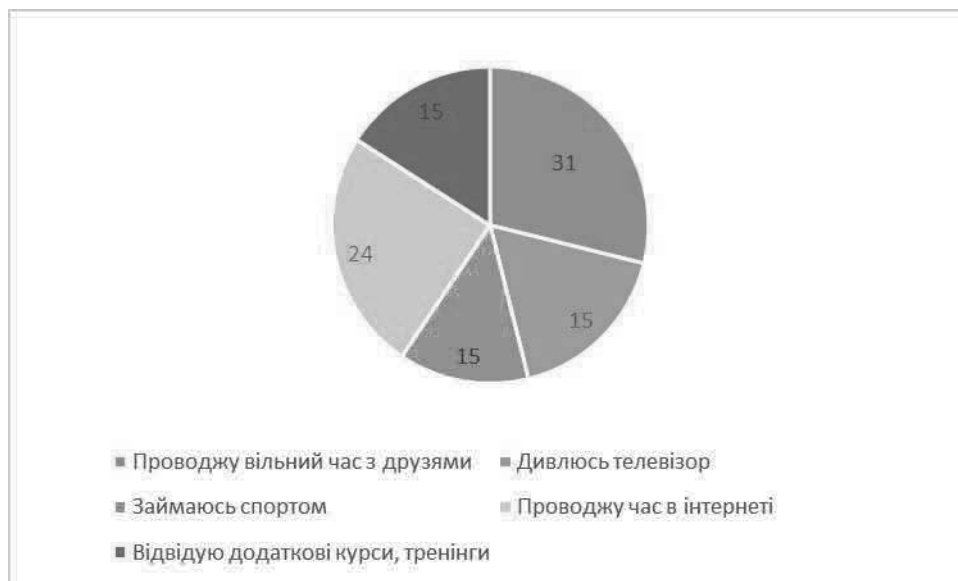

Рис. 4. Результати опитування старшокласників про проведення їхнього вільного часу

Таким чином, на основі проведеного дослідження актуальних запитів дітей старшого шкільного віку у сфері проведення дозвілля можемо зробити такі висновки. Учні старших класів проводять вільний час переважно з друзями (відвідують кафе, гуляють вулицями, спілкуються), багато часу витрачають на соціальні мережі й перегляд фільмів, на ігри в Інтернеті. Організоване дозвілля у школі при цьому не користується популярністю, проте старшокласники зазначають, що якщо в загальноосвітніх закладах створювалися б умови для проведення дозвілля, вони б проводили вільний час у школі.

Для учнів старшого шкільного віку важливе значення має профорієнтація, і вони готові вільний час присвячувати таким формам дозвілля, які допоможуть із професійним самовизначенням.

На основі профорієнтаційних уподобань старшокласників було сформовано календарний план роботи соціального педагога з організації дозвілля старшокласників. Головними складовими роботи соціального педагога школи є: діагностична робота, консультативна робота, захисна робота, профілактична робота; підтримка взаємозв'язку з суспільними інститутами, службами й організаціями, що забезпечують соціальний захист дітей, організаційно-методична робота.

Основна мета роботи соціального педагога: забезпечити соціальне посередництво між школою, сім'єю, державними та громадськими організаціями з питань правового й соціального захисту дітей і підлітків для покращення соціальної адаптації та соціалізації особистості і створення сприятливих умов для її розвитку й організації дозвілля.

Таким чином, на основі дослідження встановлено, що проблема організації вільного часу старшокласників відрізняється великою складністю та суперечливістю. Великий обсяг неорганізованого вільного часу школярів і невміння розпорядитися їм, нерідко приводить дітей до соціальних проблем [2]. По-перше, маючи можливість вибирати заняття на дозвіллі за власним бажанням, молоді люди часто не готові до усвідомленого вибору видів діяльності, що сприяють повноцінному формуванню особистості. По-друге, прагнучи до самостійності у виборі форм використання дозвілля, школярі обмежені певним колом соціальних ролей, порівняно з дорослими. Існує протиріччя між потребами старшокласників використовувати своє дозвілля як сфери са-

моререалізації, повноцінного спілкування, активного прояву самостійності й невмінням реалізувати себе у дозвіллі через серйозні недоліки в організації з боку дорослих і недостатні створення умов і середовища для навчання школярів азам раціональної організації вільного часу. Школа, клуби, інші позашкільні рекреаційні й дозвіллеві об'єднання внаслідок відсутності координації у здійсненні виховання й недооцінки в цьому процесі нових тенденцій у способі життя підростаючого покоління, не реалізують повністю свої об'єктивні можливості з формування культури дозвілля [2; 3].

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та відповідно до поставлених завдань з'ясовано, що сфера дозвілля – це складова соціального простору, у якій мають створюватися умови для задоволення широкого кола дозвіллевих потреб. Аналізуючи стан дозвіллевої сфери в сучасній Україні з соціально-педагогічних позицій, можна зауважити, що, з одного боку, відбувається усвідомлення важливості розвитку соціально-дозвіллевого простору з метою соціального самовдосконалення особистості через сферу дозвілля, з іншого, – нині залишаються не вирішеними суттєві проблеми (недосконалість інфраструктури, споживацька спрямованість дозвілля, стримування інновацій), які гальмують не лише її розвиток, але й відбиваються на процесі соціального формування соціальних суб'єктів. У зв'язку з цим необхідно вдосконалювати сферу дозвілля соціально-педагогічними методами, визначити основні пріоритети її перебудови, розвивати систему регулювання й координації.

Виконане дослідження цієї проблеми дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі розвитку соціально-педагогічної освіти в Україні спостерігається тенденція випереджувального розвитку наукових засад професійної соціально-педагогічної діяльності, а підготовка відповідних кадрів дещо сповільнена.

Схарактеризовано спектр понять, які стосуються проблеми підготовки майбутніх фахівців до організації соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля. Визначено основне поняття з досліджуваної проблеми:

– підготовка майбутніх фахівців соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників розглядається як здатність до здійснення різноманітних форм, методів, технологій проведення дозвілля, що формується у процесі спеціально організованої про-

фесійної підготовки й зумовленої рівнем розвитку ціннісно-особистісних і професійно-значущих якостей майбутніх фахівців, які сприяють успішній організації соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників.

ВИСНОВКИ. Отримані в ході дослідження результати дозволили визначити структуру вільного часу старшокласників та чинники, які перешкоджають участі у ній, оцінити відношення до організації рекреаційної діяльності в умовах навчального закладу. Унаслідок дослідження встановлено, що вільний час приваблює старшокласників не регламентованістю, самостійним вибором різних занять, можливістю поєднувати в ньому різні, як розважальні, так і розвиваючі види діяльності. Однак потужний педагогічний потенціал вільного часу для значної частини школярів залишається неусвідомленим, нереалізованим. На основі методичних рекомендацій із проблем соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля дітей старшого шкільного віку методом анкетування було проведено аналіз найактуальніших запитів дітей старшого шкільного віку у сфері проведення дозвілля. Дослідження показало, що учні старших класів проводять вільний час переважно з друзями (відвідують кафе, гуляють, спілкуються), багато часу витрачають на соціальні мережі й перегляд фільмів, на ігри в Інтернеті. Організоване дозвілля у школі при цьому не користується популярністю, проте старшокласники зазначають, що якщо в загальноосвітніх навчальних закладах були б створені умови для проведення дозвілля, пропонувався б захопливі форми дозвіллевої діяльності, вони б проводили вільний час тут.

Проведено експеримент з ефективності професійної соціально-педагогічної роботи соціального педагога. За допомогою анкетування було отримано дані, які свідчать про низький рівень професійної орієнтації старшокласників: багато хто ще не вибрав собі професію. Усе це підтвердило необхідність проведення робіт профорієнтації серед старшокласників. Для учнів старших класів важливе значення має профорієнтація, і вони готові у вільний час присвячувати таким формам дозвілля, які допоможуть із професійним самовизначенням.

На основі проведеного теоретико-методологічного дослідження особливостей організації дозвілля для старшокласників та емпіричного аналізу актуальних запитів дітей старшого шкільного віку у сфері проведення дозвілля розроблено план роботи соціального педагога. Не зайвим буде додати, що сформульовано методичні рекомендації із соціально-педагогічного за-

безпечення професійної орієнтації старшокласників у межах організації змістового дозвілля в позаурочний час. Серед найважливіших наведемо такі: соціальному педагогові доцільно створити і постійно оновлювати професійну інформаційну базу, організувати екскурсії на підприємства, установи професійної освіти, а також зустрічі із фахівцями різних сфер професійної діяльності; стимулювати самостійну діяльність старшокласників із професійного самовизначення.

ДИСКУСІЯ. Подальшого теоретичного обґрунтування потребують змістові засади підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної роботи у сфері дозвілля старшокласників (народознавча складова, патріотична, духовна, морально-етична, художньо-естетична, екологічна).

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К : Либідь. 1997.
2. Підготовка майбутніх соціальних працівників/соціальних педагогів до професійної діяльності : монографія / Л. В. Вікторова, Т. І. Ковальчук, О. Б. Кошук та ін. – К. : "ЦП "Компринт", 2016.
3. Отнюкова М. С. Жизненный стиль как фактор формирования досугового пространства / М. С. Отнюкова // Досуг: Социальные и экономические перспективы : Сб. науч. ст. ; под ред. В. Б. Устьянцева. – Саратов : СГТУ, 2003.
4. Стеббінс Р. А. Вільний час: до оптимального стилю дозвілля (погляд з Канади) / Р. А. Стеббінс // Соціологічний журнал, 2000. – № 7. – С. 64–73.
5. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2011.
6. Фізична активність, раціональне харчування та складові фізичного здоров'я підлітків (інформаційні матеріали за результатами соціологічного дослідження) / О. Балакірева, Д. Дмитрук, М. Рябова та ін. – К. : ДЦССМ, 2002. – Серія: Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді.

References

1. Gontcharenko S. Ukrainskii pedagogichnyi slovnyk / S. Gontcharenko. – K : Lybid. 1997.
2. Pidgotovka maybutnikh sotcialnykh pratsivnykiv/sotcialnykh pedagogiv do profesynoy dialnosti: kolektyvna monografia / L. V. Viktorova, T. I. Kovalchuk, O. B. Kochuk et al. – K. : "TsP "Komprynt", 2016.
3. Otniukova M. S. Zhyttevyi styl yak chynnyk formuvannia dozvillivoho prostoru / M. S. Otniukova // Dozvillia : Sotsialni ta ekonomichni perspektyvy: zb. nauk. st.; pid. red. prof. V. B. Ustiantseva. – Saratov : SHTU, 2003.
4. Stebbins R. A. Vilnyi chas : do optymalnoho styllyu dozvillia (pohliad z Kanady) / R. A. Stebbins // Sotsiologichnyi zhurnal, 2000, № 7.
5. Khell L. Teoryy lychnosti / L. Khell, D. Zyhl'er. – 3-e yzd. – SPb. : Pyter, 2011.
6. Fizichna aktivnist, ratsionalne harchuvannya ta skladovi fizichnoho zdorov'ya pidlitkiv (Informatsiyni materialy za rezultatami sotsiologichnoho doslidzhennya) / [O. Balakireva, D. Dmitruk, M. Ryabova, O. Yaremenko] – K. : DTSSM, 2002. – Seriya : Zdorov'ya ta povedinkovi orientatsiyni uchnivskoyi molodi.

Надійшла до редколегії 15.04.17

T. Kovalchuk, PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor,
D. Korotkova, Master of social pedagogy
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

EDUCATIONAL SOCIAL WORK IN THE FIELD OF SENIORS STUDENTS LEISURE

Abstract. *Actuality of the theme is evergrowing due to rising social tension in society, spread of alcoholism, drug addiction, ludomania, smoking, prostitution, crime and suicide, aggravation of the crisis in the spiritual life of the family, increasing numbers of orphans and children with disabilities in physical and mental development and behavior and those who have experienced violence, street children, AIDS patients and those with poor health. The severity of these problems increases relevance of finding ways to address them, including professional tools in the field of social and educational work concerning seniors leisure. The goal of this article is to theoretically justify and experimentally test the effectiveness of organizing social and educational work in the field of seniors leisure. The research objectives were: analysis of psychological and educational literature in the field of leisure; consideration of social and educational essence and structure of recreation for children of high school age; determining the forms, methods and technologies of socio-pedagogical work, concerning leisure in high school; development of guidance on social and educational work in the field of seniors leisure. The object is a social and educational work in the field of seniors leisure, the subject of the study – the content, forms and methods of work. This paper highlights theoretical aspects of social and educational work in the field of seniors leisure. It analyzes psychological and pedagogical literature on the study. Assesses a problem of attracting high school students to meaningful leisure and cognitive factors that affect organization of mass leisure activities at school. Develops methodical recommendations for social pedagogues on organization of seniors leisure. Evaluates the results of experiment on free time spending by seniors of Kiev secondary schools. Further theoretical study is required on topics of semantic principles of training specialists of social and educational work in the field of seniors leisure (ethnology, patriotic, spiritual, moral, ethical, artistic and aesthetic, environmental components etc).*

Keywords: *leisure, recreational activities, field of leisure, socio-pedagogical work, high school students, secondary school.*

Т. Ковальчук, к. пед. наук, доц.,
 Д. Короткова, магістр гуманітарно-педагогічного факультета
 Национальний університет біоресурсів і природопользовання України, Київ, Україна

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РАБОТА В СФЕРЕ ДОСУГА СТАРШЕКЛАССНИКОВ

Освещены теоретические аспекты организации социальной работы в сфере досуга старшеклассников. Исследована проблема привлечения старшеклассников к содержательному и познавательному досугу и факторы, влияющие на проведение досуга в школе. Разработаны методические рекомендации для социального педагога по организации содержательного досуга старшеклассников. Получены результаты опытно-экспериментальной работы по проведению свободного времени детей старшего школьного возраста Киевских общеобразовательных учебных заведений. Определены факторы, влияющие на массовость и содержательность проведения досуга в школе.

Ключевые слова: досуг, досуговая деятельность, сфера досуга, социально-педагогическая работа, старшеклассники, общеобразовательное учебное заведение.

Відомості про авторів

Ковальчук Тамара Іванівна – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті, Національний університет біоресурсів і природокористування України.

Контактна інформація: 093-94-67-046, (044)507-11-75, kovalchuk_tam@ukr.net

Короткова Дарина Євгенівна – Україна, м. Київ, магістр гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Контактна інформація: 093-542-12-33

Ковальчук Тамара Іванівна – Україна, г. Киев, кандидат педагогических наук, доцент кафедры социальной педагогики и информационных технологий в образовании, Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины.

Контактная информация: 093-94-67-046, (044)507-11-75, kovalchuk_tam@ukr.net

Короткова Дария Евгеньевна – Украина, г. Киев, магистр гуманитарно-педагогического факультета Национального университета биоресурсов и природопользования Украины.

Контактная информация: 093-542-12-33

Kovalchuk Tamara – Ukraine, Kyiv, PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor, Associate Professor of Department of Social Pedagogy and Information Technology in Education of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

Contact information: 093-94-67-046, (044)507-11-75, kovalchuk_tam@ukr.net

Korotkova Darina – Ukraine, Kyiv, Master of social pedagogy, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Contact information: 093-542-12-33.

УДК 378 (092)

Н. Кошечко, канд. пед. наук, доц.
 Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СПЕЦИФИКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КОНФЛИКТОВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Здійснено аналіз актуальних ідей із проблеми педагогічних конфліктів у ВНЗ України. Особливий акцент поставлено на особливостях динаміки конфліктів у ВШ. Виняткову увагу приділено профілактиці педагогічних конфліктів у вітчизняних ВНЗ.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, педагогічний конфлікт, специфіка педагогічних конфліктів, профілактика педагогічних конфліктів.

ВСТУП. Актуальність проблематики. У вітчизняних вищих навчальних закладах педагогічні конфлікти, як правило, мають деструктивні наслідки через гостроту їх протікання, важко керовані емоції студентів і викладачів, відсутність психогієни та конфліктологічної компетентності. Такі конфлікти можуть руйнувати систему моральних норм і цінностей у вищій школі, значно знижуючи якість професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

При традиційній освітній парадигмі відстоювання свого погляду студентом (викладачем) у відповідь на авторитарну домінуючу позицію педагога (адміністрації) призводило до відповідного конфлікту. Тому стара парадигма вищої освіти виявилася неспроможною створити належні міжособистісні стосунки в новому суспільстві, які б сприяли самоактуалізації особистості, її позитивному конструктивному розвитку і творчому прояву внутрішніх ресурсів людини. Водночас принцип гуманізації освіти передбачає якісне перетворення позицій викладача та студента у суб'єкт-суб'єктні відносини в особистісно-партнерській площині їхнього співробітництва. Нова якість роботи вищої школи неможлива без зміни характеру педагогічної взаємодії, переходу до рівноправних відносин учасників навчального процесу, що дозволяє здійснити превентивні дії та зняти вірогідність педагогічного конфлікту.

В українських ВНЗ основною відмінною рисою є ігнорування педагогічних конфліктів на їхніх ранніх етапах, коли вони найкраще піддаються вирішенню, а також відсутність практики залучення експертів до процесу управління конфліктами, а особливо до їхньої профілактики.

Знання сутності, специфіки та профілактики педагогічних конфліктів у вищій школі здатне підвищити професійну, інтелектуальну й особистісну компетентність студентів, викладачів і керівників вищих навчальних закладів. У такій ситуації вкрай необхідним постає вивчення змісту, характеристики, динаміки педагогічних конфліктів у ВНЗ.

Мета публікації: проаналізувати й охарактеризувати специфіку педагогічних конфліктів у вітчизняній вищій школі.

Для досягнення мети були реалізовані такі завдання:

- проаналізовано поняття, зміст, динаміку педагогічних конфліктів у ВНЗ;
- охарактеризовано особливості педагогічних конфліктів у вищій школі;
- здійснено компаративний аналіз способів профілактики конфліктів у закладах освіти США й України;
- упорядковано рекомендації щодо профілактики педагогічних конфліктів у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для того, щоб зрозуміти тенденції і стан розвитку конфлікто-